

ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТPECULIARITIES OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING FOR PERSPECTIVE
TOURISM EXPERTS IN UKRAINE: THE BIBLIOGRAPHIC ASPECT

У статті здійснено бібліографічний огляд наукових досліджень, присвячених іншомовній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі в Україні. Наголошено, що проблема іншомовної підготовки фахівців з туризму є багатогранною. Здійснено аналіз бібліографічних джерел за напрямками: нормативно-правове забезпечення та стандартизація в сфері підготовки фахівців з туризму, теоретико-методологічні підходи у розвитку іншомовної компетентності фахівців сфери туризму, міжкультурна компетентність та її удосконалення в умовах іншомовної підготовки фахівців з туризму. Розглянуто основні підходи, які висвітлюють науковці, що займаються цією проблематикою, зокрема інтерактивні та цифрові технології навчання, міжкультурну компетентність, діяльнісний та компетентнісний підходи. Виявлено, що іншомовна комунікаційна компетентність фахівців з туризму – це соціально та професійно зумовлений процес обміну інформацією різного характеру та змісту, що відбувається за допомогою різноманітних засобів, спрямований на досягнення взаєморозуміння та ефективної взаємодії між представниками різних культурних груп та задоволення потреб споживачів. Виокремлено у структурі іншомовної підготовки фахівців з туризму компоненти: комунікативний та інтеркультурної комунікації. Визначено, що для фахівця сфери туризму важливим є здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та іноземними мовами, розуміти іншомовні наукові тексти за напрямом досліджень. Зроблено висновок, що використання інтерактивних технологій, розвиток міжкультурної компетентності та іншомовної комунікативної культури є ключовими напрямками, які сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки в галузі туризму.

Ключові слова: іншомовна підготовка, фахівці з туризму, компетентнісний підхід, іншомовна культура фахівця, вища освіта.

The article presents a bibliographic review of scientific research dedicated to foreign language training of future professionals in the tourism sector in Ukraine. It is emphasized that the issue of foreign language education for tourism specialists is multifaceted and intersects various dimensions of professional training. The analysis of bibliographic sources is carried out according to key directions: regulatory and legal frameworks and standardization in the field of training tourism professionals; theoretical and methodological approaches to the development of foreign language competence; and the formation and improvement of intercultural competence in the context of foreign language instruction. Particular attention is paid to the main approaches discussed in modern scientific discourse, including the implementation of interactive and digital learning technologies, the development of intercultural communication skills, and the application of activity-based and competence-oriented methods. It has been revealed that foreign language communicative competence for tourism professionals is a socially and professionally conditioned process of exchanging various types of information, aiming to ensure mutual understanding and effective interaction among representatives of different cultural backgrounds and to meet the diverse needs of clients. The structure of foreign language training includes key components such as communicative skills and intercultural communication abilities. It is highlighted that for a tourism specialist, the ability to present and discuss research findings and/or innovative developments orally and in writing in both Ukrainian and foreign languages, as well as the capacity to understand foreign-language academic texts in the relevant field, are of particular importance. The article concludes that the integration of interactive technologies, the advancement of intercultural competence, and the development of a foreign language communicative culture are essential areas that significantly enhance the effectiveness of professional training in the tourism sector.

Key words: foreign language training, tourism professionals, competence-based approach, foreign language culture, higher education.

УДК 378.147:811:338.48(477) (048.8)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/84.2.23>

Товканець Г.В.,
докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики
початкової освіти
Мукачівського державного університету

Новак Є.В.,
аспірант кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Динамічний розвиток туризму активізує відродження національних традицій, розширення світогляду та стимулювання інтересу до відкриття нового і створює стабільну потребу підготовки спеціалістів високого рівня кваліфікації, які спроможні ефективно виконувати професійні завдання [4]. Одним із завдань високоякісної професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму залишається професійно спрямована іншомовна підготовка, оскільки володіння іноземними мовами є основним показником високої професійності фахівця туристичного профілю, що

відображено в Стандартах вищої освіти для спеціальностей туристичного спрямування [11; 12; 13].

Відповідно до Рекомендацій Ради Європи щодо рівнів володіння мовою випускник закладу вищої освіти сфери туризму повинен стати «досвідченим користувачем» і опанувати рівень C1 [6], що дозволить йому активно використовувати свої знання, вміння та навички для постійних контактів із зарубіжними партнерами та клієнтами. Однак практика засвідчує, що фахівці часто не здатні використовувати іноземну мову у своїй професійній діяльності, що негативно позначається на якості їхньої роботи та на конкурентній здатності на ринку праці.

У Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «Інвестування в культурне різноманіття та міжкультурний діалог», що є всеосяжним глобальним звітом про міжкультурний діалог, наголошується на вагомості та необхідності підвищення рівня міжкультурної компетентності майбутніх фахівців із туризму в процесі їх фахової підготовки в закладах вищої освіти. Підкреслюється, що результатом культурного розмаїття є міжкультурний діалог, що спрямовує на дотримання гуманістичних принципів у міжкультурній взаємодії [6; 19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений нами аналіз останніх досліджень і публікацій [1; 2; 3; 4; 8; 9] показує, що проблема іншомовної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму висвітлено у численних наукових дослідженнях та практичних розробках українських і зарубіжних науковців з різних позицій, включаючи такі аспекти, як соціальний, педагогічний, економічний та лінгвістичний.

О. Баглай, розглядаючи структуру готовності майбутніх фахівців з туризму до міжкультурного спілкування, наголошує на можливості формування професійної компетентності на основі розвитку іншомовної комунікативної та інтеркультурної компетентності. Він зазначає, що інтеркультурна комунікація характеризується адекватним взаєморозумінням двох або більше учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур, інтеркультурною компетентністю, толерантністю, прагненням особистості до міжнародної злагоди в усіх сферах взаємодії [2].

І. Чейпеш [15], М. Чикалова [16] та інші висвітлюють роль іноземної мови у підготовці кадрів для міжнародного туризму у ЗВО України та виокремлюють сучасні тенденції розвитку і взаємодії англійської мови й міжнародного туризму у питанні активізації впровадження інтерактивних технологій, розглядають питання іншомовної комунікативної компетенції як важливої складової в рамках формування професійних компетентностей фахівців з туризму. С. Александро́ва зосереджує увагу на особливостях підготовки майбутніх фахівців з міжнародного туризму до міжкультурного спілкування на основі іншомовної компетентності [1].

Значної уваги у дослідженнях щодо іншомовної підготовки фахівців з туризму приділено інноваційним технологіям, зокрема цифровим. В. Кобис та М. Чепелевська в статті «Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових технологій» акцентують увагу на методиці і засобах вивчення і поглиблення рівня володіння іноземними мовами на основі комп'ютерно орієнтованих технологій [8, с. 33]. Вони наголошують, що в процесі активного використання іншомовних електронних ресурсів здобувач освіти набуває навичок коректної поведінки в типових ситуаціях та розширює

уявлення про основні елементи іноземної культури, у зв'язку з чим відбувається справжнє занурення у живу мову, забезпечується можливість для розвитку мовленнєвих навичок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на активність досліджень в цьому напрямку, проблема професійно орієнтованої іншомовної підготовки в туристичній освіті України потребує постійного удосконалення

Варто наголосити, що за ступенем розвитку різноманітних векторів туристичної діяльності (рекреації, курортів, спортивного туризму, екскурсій, екологічного туризму) кваліфікаційні вимоги до фахівців з туризму розширюються через появу нових норм та запитів на інноваційні види праці, знань, умінь та навичок, зокрема й з іншомовної комунікації [7]. Відповідно зумовлюється необхідність модернізації системи професійної підготовки фахівців із туризму зі спрямуванням освітнього процесу на ефективний розвиток іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти, готовності до реалізації міжкультурної комунікації, що передбачено положеннями Стандартів вищої освіти України зі спеціальностей туристичного профілю [11; 12; 13].

Україна прагне до інтеграції у глобальне туристичне суспільство, що можливе за умови ретельного вивчення питання професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму на світовому ринку освітніх послуг, тому актуальним є вивчення міжнародного досвіду підготовки фахівців туристичної галузі та розвитку їх іншомовної компетентності [3; 5]. Зокрема, існує потреба у бібліографічному аналізі та систематизації наукових напрацювань в сфері іншомовної підготовки майбутніх фахівців туризму в Україні протягом періоду існування незалежної України як держави загалом.

Мета статті полягає у здійсненні бібліографічного аналізу проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців з туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вивчення проблеми іншомовної підготовки фахівців з туризму засвідчило, що вона є багатоаспектною, у зв'язку з чим нами здійснено аналіз бібліографічних джерел за декількома напрямками: нормативно-правове забезпечення та стандартизація в сфері підготовки фахівців з туризму, теоретико-методологічні підходи у розвитку іншомовної компетентності фахівців сфери туризму, міжкультурна компетентність та її удосконалення в умовах іншомовної підготовки фахівців з туризму.

Розглянемо детальніше дані напрями.

Проблему нормативно-правового забезпечення та стандартизації в сфері підготовки фахівців з туризму розглядаємо з декілька позицій: статистичні дані та документи, на основі яких регулюється підготовка фахівців, зокрема іншомовна.

Статистичні дані засвідчують, що значна кількість закладів вищої освіти України здійснює підготовку фахівців у сфері туризму. Так, станом на 1 вересня 2020 р. в Україні налічувалось понад 280 університетів, академій, інститутів, коледжів, технікумів, училищ з підготовки фахівців з туризму, що мали статус закладів вищої освіти. Система вищої освіти України готує фахівців із 29 галузей знань і 121 спеціальності, що дозволяє задовольняти потреби всіх сфер суспільного життя країни. Станом на грудень 2024 року існувало 232 пропозицій освітніх програм туристичного спрямування [18].

Іншомовна підготовки фахівців різних спеціальностей розглядається як освіта, що є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою та держав [17]. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед англійської мови, в українських державних і комунальних закладах освіти. Метою вищої освіти є забезпечення педагогічних і організаційних умов для здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань.

Сьогодні іншомовна освіта в Україні реформується з урахуванням досягнень європейських країн відповідно до таких документів Ради Європи, як: «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», «Європейський мовний портфель», «Стратегічна програма розвитку для мультілінгвальної Європи – 2020», «Рекомендації з плюралістичних підходів до мов і культур», вимоги до Євроіспитів тощо [3]. Серед завдань, що пов'язані з розвитком інтернаціоналізації вищої освіти, визначено поглиблення міжнародного співробітництва, розширення участі закладів вищої освіти у міжнародних освітніх і дослідницьких проектах, що передбачає посилення уваги до ефективності іншомовної освіти [2].

Моделювання освітніх програм у ЗВО України здійснюється на основі затверджених стандартів: бакалавр, магістр, доктор філософії [11; 12; 13]. Стандартами визначається, що для ефективної професійної діяльності випускників необхідна не лише спеціалізована підготовка, а й високий рівень іншомовної компетентності, що дозволяє взаємодіяти з іноземними клієнтами та партнерами. Саме тому проблема іншомовної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей, зокрема з туризму, є предметом численних наукових досліджень. Вивчення цієї проблеми охоплює різні аспекти, зокрема методологічні підходи до

викладання іноземних мов, розвиток міжкультурної компетентності та впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес тощо.

Чітко зазначається, що для фахівця сфери туризму важливим є здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською й іноземними мовами, розуміти іншомовні наукові тексти за напрямом досліджень [7].

Теоретико-методологічні підходи у розвитку іншомовної компетентності фахівців сфери туризму розглядалися дослідниками Н. Івасів, В. Жигуновою, М. Чикаловою та іншими. Акцентовано увагу на основних підходах та методах, що висвітлюються в наукових дослідженнях, орієнтованих саме на іншомовну підготовку майбутніх фахівців з туризму.

У дисертації Н. Івасів «Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах» проведено контент-аналіз науково-педагогічної літератури з даної тематики [7]. Н. Івасів також обґрунтовує дидактичну модель формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) у майбутніх фахівців з туризмознавства, наголошуючи на моделі професійної іншомовної підготовки, яка включає інтеграцію професійно орієнтованих завдань та використання автентичних матеріалів, що сприяє ефективному засвоєнню мовних навичок у контексті реальних професійних ситуацій [7].

Д. Шуйська у дослідженні щодо іншомовної підготовки фахівців з туризму як запоруки конкурентоспроможності на міжнародному туристичному ринку підкреслює, що іншомовна комунікаційна компетентність фахівців з туризму – це соціально та професійно зумовлений процес обміну інформацією різного характеру та змісту, що відбувається за допомогою різноманітних засобів, спрямований на досягнення взаєморозуміння та ефективної взаємодії між представниками різних культурних груп і задоволення потреб споживачів [17, с. 63].

Науковець В. Жигунова у моделі формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму виокремлює такі педагогічні умови ефективності підготовки, як удосконалення змісту дисциплін на засадах компетентнісного підходу, розробка професійно спрямованих дисциплін іноземною мовою; розробка інтегрованих занять [4], а разом з тим актуалізує проблеми щодо принципів та методологічних підходів до навчання іноземної мови майбутніх фахівців. Врахування таких педагогічних умов дає можливість підвищити рівень успішності навчання майбутніх фахівців з туризму. В основі аналізу В. Жигунової є тлумачення щодо фундаментального характеру іншомовної підготовки у процесі навчання майбутніх фахівців з туризму та її професійну

спрямованість. Професійна підготовка визначається як сукупність спеціальних знань, навичок і умінь з конкретної професії і спеціальності, соціально важливих і культурологічних якостей особистості, які дозволяють виконувати професійні обов'язки в певній сфері діяльності.

І. Чейпеш аналізує іншомовну комунікативну культуру як важливу складову професійної підготовки фахівців туристичної сфери [15] та підкреслює, що розвиток цієї культури сприяє розвитку готовності студентів до міжкультурного спілкування і розуміння специфіки іншомовних культур, що є необхідним для ефективної професійної діяльності в туристичній галузі. М. Чикалова [16], розглядаючи проблему застосування інтерактивних технологій в іншомовній підготовці фахівців сфери туризму, наголошує на таких формах і методах інтерактивного навчання, як рольові ігри, дискусії та проектна діяльність, які активізують навчальний процес і сприяють формуванню професійних іншомовних навичок.

Міжкультурна компетентність та її розвиток в умовах іншомовної підготовки фахівців з туризму була предметом досліджень О. Баглай, М. Жумбей, Л. Копчак Л, Р. Познанського [5], Б. Кукси [9], О. Рембача [10] та інших. Б. Кукса підкреслює актуальність формування міжкультурної компетентності в англомовному спілкуванні майбутніх фахівців туризму [9], обґрунтовує необхідність розвитку здатності до ефективного міжкультурного спілкування, що включає розуміння культурних відмінностей та адаптацію до них у професійній діяльності. О. Рембач [10] визначає роль і місце міжкультурного розвитку фахівців сфери туризму, уточнює зміст поняття «міжкультурна компетентність фахівця туристичної сфери», розкриває зміст її структурних компонентів, аналізує концептуальні підходи, педагогічні умови та принципи формування міжкультурної компетентності фахівців зазначеного профілю у закладах вищої освіти.

О. Баглай виокремлює у структурі іншомовної підготовки фахівців з туризму компоненти: комунікативний та інтеркультурної комунікації. Комунікативний компонент трактує як здатність чітко, зрозуміло і переконливо висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування, що впливають на характер, форму та результат спілкування. Успіх міжкультурної комунікації, стверджує О. Баглай, залежить від розуміння учасниками цих відмінностей і усвідомлення єдності та доцільності в досягненні поставленого завдання [2, с.2]. Інтеркультурна комунікація характеризується адекватним взаєморозумінням двох або більше учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур, інтеркультурною компетентністю, толерантністю, другоюдомінантністю особистості, її прагненням до міжнаціональної злагоди в усіх

сферах спілкування. У результаті оволодіння іншомовним вербально-семантичним кодом мови, що вивчається (мовної та концептуальної картини світу носіїв мови), у майбутніх фахівців з туризму формується сукупність здібностей до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні, під яким розуміють адекватну взаємодію з представниками інших культур.

М. Жумбей, Л. Копчак, Р. Познанський розглядають питання сучасних освітніх програм для майбутніх фахівців у сфері туризму з акцентом на іншомовну підготовку, розширення знань, формування навичок і розвитку вмінь автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування здобувачів освіти вищої освіти [7], а також здійснюють аналіз сучасних освітніх програм для майбутніх фахівців туристичної сфери щодо виявлення основних проблем та розробки і формулювання методичних рекомендацій.

Висновок. Аналіз наукових досліджень свідчить про багатовекторність підходів до іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери в Україні. Використання інтерактивних технологій, розвиток міжкультурної компетентності та іншомовної комунікативної культури є ключовими напрямками, що сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки в галузі туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Александрова С.А. *Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії*: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. 20 с.
2. Баглай О.І. *Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці*: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. Київ, 2013. 22 с.
3. Гришкова Р. О. *Іншомовна освіта в Україні у контексті євроінтеграції*. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/economy/2006/40-27-24.pdf>.
4. Жигунова В. Структурна модель формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної інформації. *Молодий вчений*. 2018. № 7 (59). С. 94–98.
5. Жумбей М.М., Копчак Л.В., Познанський Р.В. Сучасні освітні програми для майбутніх фахівців у сфері туризму: акцент на іншомовну підготовку. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. №3 (43). С. 1069–1082.
6. Загальноєвропейські *Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / наук. ред. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
7. Івасів Н. С. *Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з туристознавства у вищих навчальних закладах*: автореф. дис. канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький. 2018. 20 с.

8. Кобися В. М., Чепелевська М. М. Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Випуск 65. С. 30–39.

9. Кукса Б. Актуальність дослідження системи формування міжкультурної компетентності в англомовному спілкуванні майбутніх фахівців туризму. *Молодий вчений*. № 5 (69). С. 430–434.

10. Рембач О.О. Теоретичні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців туристичної галузі у закладах вищої освіти. *Наукові перспективи*. 2022. № 6(24). С. 499–513.

11. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня, галузі знань 24 Сфера обслуговування, за спеціальністю 242 Туризм Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 21.02.2022 р. № 209. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzm-mahistr-21.02.22-1.pdf>

12. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, галузі знань 24 Сфера обслуговування зі спеціальності 242 Туризм і рекреація. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 03.08.2023 р. № 941. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/04.08.2023/242-Turyzm.i.rekreatsiya-dok.filos.941-03.08.2023.pdf>

13. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 24 – Сфера обслуговування, спеціальність 242 – Туризм. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/242-Turizm-bakalavr.21.01.22.pdf>

14. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки. URL:

15. Чейпеш І. В. Іншомовна комунікативна культура фахівців туристичної сфери: педагогічний аспект. *Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю дитячо-юнацького туризму в Україні: збірник наукових праць. Київ-Кропивницький. ЛА НАУ, 2020. С. 64–69.

16. Чикалова М. М. Іншомовна підготовка фахівців для сфери туризму: активізація впровадження інтерактивних технологій. *Народна освіта*. 2020. Вип. 1. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2020_1_10.

17. Шуйська Д. Г. *Іншомовна підготовка фахівців з туризму як запорука конкурентоспроможності на міжнародному туристичному ринку*: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 242 «Туризм». Запоріжжя: ЗНУ, 2022. 108 с.

18. Osvita.ua. URL: <https://vstup.osvita.ua/spec/1-40-1/0-0-1563-0-0-0>.

19. UNESCO 2009. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. UNESCO. URL: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online/materials/publications/unescodoc-database/>